

Täysistunto

Torstai 19.1.2023 klo 16.00—18.55

7. Lakialoite laiksi lastensuojelulain 36 §:n muuttamisesta

Lakialoite LA 80/2022 vp Ari Koponen ps ym.

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveystieteiden valtiokuntaan.

Asiakohtien 7. ja 8. aloitteiden ensimmäinen allekirjoittaja, edustaja Koponen on toivonut, että nämä lähetekeskustelut näistä molemmista aloitteista käytäisiin yhdessä, ja sallinkin siksi molempien asioiden käsittelyn samassa yhteydessä. — Edustaja Koponen, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.15 Ari Koponen ps (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Huoltokiusaaminen ja vieraannuttaminen ovat puhuttaneet eduskunnassa jo vuosien ajan. Ongelmat ovat olleet esillä pitkään, mutta mitään lainsäädännöllisiä velvoittavia toimia ei ole saatu säädettyä ongelmien ratkaisemiseksi. Nyt olisi vihdoin tekojen aika.

Olen laatinut yhdessä Jukka Huotarin kanssa tilanteen korjaamiseksi kaksi lakialoitetta, jotka reilu neljännes teistä edustajakollegoista on allekirjoittanut. Kiitän kaikkia tuestanne, ongelma on yhteinen. Tavoitteenani on saattaa lastensuojelulaki sekä rikoslaki vastamaan ja turvaamaan lapsen oikeutta kumpaan vanhempaan sekä estää toisen vanhemman mahdollisuuksia perusteetta rajoittaa edellä mainittua lapsen oikeutta. Lakimuutoksilla parannettaisiin lapsen oikeudellisia etuja, vähennettäisiin vanhempien välistä epätasa-arvoa, ennaltaehkäistäisiin sopimusrikkomuksia sekä mahdollistettaisiin puuttuminen vieraannuttamiseen jo varhaisessa vaiheessa.

Kyse on henkisestä väkivallasta, jonka vaikutukset ovat äärimmäisen haitallisia. Vieraannuttamisessa pyritään vaikeuttamaan tai estämään kokonaan lapsen yhteydenpito toiseen vanhempaan manipuloidulla lasta ja kohteen lähipiiriä sekä mahdollisesti viranomaisia. Toiminta vaikuttaa lapsen kehitykseen ja aiheuttaa pitkäkestoisia psyykkisiä häiriöitä. Huoltokiusaamisessa pyritään kontrolloimaan toisen vanhemman vanhemmuutta ja näin estämään lapsen ja kohteen emotionaalinen yhteys toisiinsa kiusaamisen, alistamisen, mitätöinnin, kontrolloinnin, uhkausten sekä tapaamisten hankaloittamisen kautta. Toiminta alkaa tyypillisesti vanhempien eron jälkeen. Vieraannuttamista esiintyy noin kymmenessä prosentissa kaikista eroista ja 20—27 prosentissa pitkittyneistä huoltoriidoista.

Puhemies! Ensimmäinen lakialoite ehdottaa lastensuojelulakiin uutta kohtaa avohuollon tukitoimeksi. Tämän nojalla sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus asettaa velvoite vanhemmille osallistua eron jälkeen yhteisvanhemmuuden tilannearviointiin. Huoltokiusaa-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2022 vp

misen ja vieraannuttamisen ehkäisyssä varhainen puuttuminen on tärkeää. Vanhemmille jo aikaisessa vaiheessa suunnatulla informaatiolla huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen vahingollisista seurauksista lapselle voi olla suuri merkitys, vaikka lapsi ei vielä oireilisi-kaan.

Jälkimmäinen lakialoite ehdottaa rikoslain 24 lukuun uutta pykälää nimeltä ”Vieraannuttaminen”. Kriminalisointi sujuvoittaisi oikeuskäytäntöjä ja vähentäisi käräjäoikeuden kuormitusta. Esimerkiksi vuosina 15–16 käsiteltiin 2 582 riitaista huolto- ja tapaamis-asiaa. Kun huoltajuutta ja huoltajariitoja käsitellään, pitäisi lähtökohtana olla aina lapsen etu. Valitettavasti huoltajuuteen liittyvissä asioissa ja myös merkittävässä osassa huoltajariitoja ajetaan ihan muiden etua kuin lapsen.

Mikäli vieraannuttaminen olisi sanktioitua, se voisi yleis- ja erityisestää lähivanhemman vieraannuttamista rangaistukseen liittyvän pelon vuoksi. Kiinni jäämisen riski voisi toimia pelotteena siten, ettei lähivanhempi uskalla toimia kuvatulla tavalla tai ymmärtää kriminalisoinnin kautta toimivansa väärin.

Puhemies! ”Kukaan ei auta, kukaan ei puutu — ei sosiaalitoimi, ei lastensuojelu, ei lastenvalvoja. Asianajajat nostavat kädet pystyyn, kun ei ole työkaluja laissa. Toinen vanhempi saa tehdä lähes mitä vain, eikä siihen puututa.” Tässä oli kommentti etävanhemman suusta. Toivonkin, että nyt hallitus puuttuu ja vie muutosta vahvasti eteenpäin. Huoltajuuteen liittyvä lainsäädäntö on peräisin kymmenien vuosien takaa, ja ajatus vanhemmuuden roolituksesta on samalta aikakaudelta.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Kiitokset, edustaja Koponen, näistä molemmista lakialoitteista ja niiden esittelystä. — Kuten sanoin, tulen nyt tässä yhteydessä sallimaan keskustelun sekä päiväjärjestyksen seitsemännestä että kahdeksanneksi asiakohdasta aloitteen ensimmäisen allekirjoittajan, edustaja Koposen, toiveen mukaisesti. Mutta sen verran täsmennän, että tämä lakialoite 80/2022 tosiaan siis esitetään lähetettäväksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan ja sitten seuraavasta lakialoitteesta 81/2022 puhemiesneuvosto ehdottaa, että se lähetetään lakivaliokuntaan. — No niin, nyt edustaja Heinonen.

18.20 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Edustaja Koposen lakialoitteet tarttuvat hyvin aiheelliseen kysymykseen. Näitä kysymyksiä on tässä salissa usein pidetty esillä, ja ongelmiin ei ole löytynyt ratkaisuja. Itse jopa vähän mietin, kun edustaja Koponen näiden lakialoitteiden kanssa lähestyi, löytyykö sellainen lakiin kirjattava ratkaisu, jolla tämä ongelma ratkaistaan. Mietin sitä jonkin aikaa ja luin edustaja Koposen tekemät lakialoitteet ja ajattelin, että on näissä ajatusta ja näitä kannattaa tarkastella ja pohtia, voitaisiinko näistä löytää se ratkaisu.

Nämä ongelmathan — niin kuin edustaja Koponen toi esiin ja niin kuin kaikki, jotka näiden pariin ovat joutuneet, tietävät — yleensä lähtevät meistä aikuisista. Avioerotilanteet ja avoeroerotilanteet, joissa lapset joutuvat jonkunlaisen vanhempien riidan tai katkeruuden tai jonkun muun myötä välikappaleiksi, ovat näiden taustalla. Toki omia haasteita saattaa aiheuttaa se, että ihmisten elämät voivat viedä hyvin eri suuntiin avioerotilanteiden tai avoerotilanteidenkin jälkeen. Saattaa olla, että toisen tukiverkkoja ei ole siellä, missä perhe on elänyt yhdessä, ja saattaa olla, että silloin toinen muuttaa hyvinkin kauas, mistä hän on kotoisin ja missä hänen tukiverkkojaan on. Tämän tyyppisiä tilanteita tulee, ja niissä on samoja piirteitä tämän vieraannuttamisen tai vieraantumisen myötä. Ja silloin usein ollaan siinä tilanteessa, että toinen vanhempi joutuu miettimään, millä tavalla pystyy

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2022 vp

pitämään yhteyttä omaan lapseensa. Siihen ei välttämättä liity lainkaan kiusantekoa tai tahallisuutta, vaan ne voivat olla myös tällaisia arjen realiteetteja. Se on toki eri asia kuin se, mihin edustaja Koponen tässä viittaa.

Tätä asiaa kun olen itsekin esillä pitänyt ja saanut aika paljon yhteydenottoja, niin haluan nostaa tähän keskusteluun esille myös isovanhempien tilanteen. Myös näitä meillä muuten tapahtuu tosi paljon, ja ne voivat olla jopa sellaisia, joissa isovanhemmat jätetään täysin ulkopuolelle joko parisuhteeseen ja perheeseen tulleen uuden puolison takia, tämän aiheuttamasta syystä, tai jostain muusta syystä. Ja tiedän henkilökohtaisesti omastakin tuttavapiiristäni muutamia tapauksia, jotka ovat olleet hyvin traagisia, joissa isovanhemmat on vieraannutettu ja erkaannutettu omista lapsenlapsistaan, ja ne ovat surullisia tarinoita. Ja vaikka itse ajattelen niin, että se surullisuus kohdistuu niihin isovanhempiin, niin kyllä loppupelissä ajattelen niin, että pitkässä juoksussa elämän varrella ne virheet tehdään ennen muuta niiden lasten näkökulmasta. Kun heillä ei ole ollut isovanhempia tai oikeutta omiin isovanhempiin, niin kyllä siinä elämästä joku palanen silloin jää pois. — No nyt siellä jo katsotaan lehterillä, että puhemies voisi kopauttaa, että aika on käytetty ja oleellinen on saatu.

Aloitteet ovat hyvät, ja annan niille lämpimän tuen.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Niin, arvoisat edustajat, nämä ovat illan viimeiset aiheet, ei meillä tässä mikään kiire enää ole. [Naurua] — Edustaja Reijonen.

18.24 Minna Reijonen ps: Arvoisa herra puhemies! Tässä edustaja Koponen käytti hyvän puheenvuoron aloitteesta, ja se on tätä lastensuojelulakia, ja tätä käsitellään nytten. Onhan se todella ikävää, jos vaikka toinen vanhempi vieroittaa sitä lasta pois sen toisen vanhemman luota syyttä suotta. Kyllä tällaiset tapaukset ovat todella ikäviä kuultavia olleet. Olen jutellut semmoisten henkilöiden kanssa. Siellä on ollut monenlaista tapausta, ja se voi olla tarkoituksellista, ja just tämä tarkoituksellisuus tekee siitä ikävän, ja siinä on lapsi suurimpana kärsijänä.

Myös tämä edustaja Heinosen esille nostama isovanhempien vieroittaminen lapsista on ikävä paikka, niin että kyllä tähänkin kannattaa kiinnittää huomiota. Ehkä se ei tunnu henkilöistä itsestään, jotka ovat tässä keskiössä, siltä, mutta kun ajatellaan jatkoa sille perheelle ja niille lapsille, niin kyllä se paremmat eväät antaa maailmaan, että on mahdollista isovanhempia tavata. Ja lapsille ennen kaikkea ne molemmat vanhemmat ovat tärkeitä. Ja ainakin syyttä suotta vieroittaminen on sellainen, että ei siinä ole kyllä oikein mitään järkeä, eli hyvä, että tähän asiaan on vähän ottauduttu.

Koposelta on tullut muitakin hyviä aloitteita, vastaavanlaisia, jotka ovat kyllä kannatettavia olleet. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Simula.

18.25 Jenna Simula ps: Arvoisa puhemies! Jokainen voi pohtia, miltä tuntuisi, jos omalle lapselle kerrotaisiin sinusta, toisesta lapsen vanhemmasta, päivittäin valheita, jotka ovat omiaan rikkomaan suhdettanne. Toisaalta sinulle jätettäisiin kertomatta tärkeitä lasta koskevia asioita, kuten terveystietoja, joista tietämättömyys on jopa vaaraksi lapselle. Sovituista tapaamisista ei pidettäisi kiinni eikä minkäänlaista keskusteluyhteyttä lapsen asioiden hoitamisesta olisi. Olisit tilanteessa, jossa toinen ihminen — lapsesi toinen vanhempi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2022 vp

— pystyisi vaikeuttamaan myös omaa arkeasi, työntekoasi ja mahdollisuuttasi elää normaalia elämää. Päivä päivältä ajautuisit yhä kauemmas lapsestasi, ja mikäli väsyisit jatkuvaan taisteluun, menettäisit lopulta lapsesi käytännössä kokonaan. Tämä on todellisuutta monelle vanhemmalle tämän päivän Suomessa.

Vieraannuttamisesta on puhuttu vuosikaudet, ja ilmiö on yhteiskunnallisesti tunnistettu, mutta edelleenkin lainsäädäntömme ei ole tämän päivän tasalla eikä tarjoa riittävästi työkaluja ilmiön ehkäisemiseksi tai siihen puuttumiseksi. Vieraannuttamisellahan todellakin tarkoitetaan toisen vanhemman harjoittamaa manipulointia, auktoriteettiasemansa väärinkäyttöä lasta kohtaan siten, että se on omiaan vaikeuttamaan toisen vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Se voi olla esimerkiksi toisen vanhemman pompottelua tapaamisten osalta, tämän mustamaalaamista tai valheellisten tietojen levittämistä. Valitettavasti vieraannuttamistapauksissa lasta käytetään pelinappulana kostamiseen ja henkisen väkivallan tuottamiseen toiselle vanhemmalle. Hyvin usein juuri isät kärsivät vieraannuttamisesta.

Edustaja Ari Koposen lakialoitteet ovat kannatettavia, ja toivon viimeistään tulevan hallituksen — oli kokoonpano mikä tahansa — vievän asiaa viimein eteenpäin lainsäädännön korjaamiseksi.

Ensi- ja turvakotien liiton mukaan tutkijat ja perheitä kohtaavat ammattilaiset luokittelevat vieraannuttamisen yhdeksi perheväkivallan muodoksi. Yleensä se liittyy haastaviin erotilanteisiin. Liiton mukaan perheiden kanssa työskentelevistä ammattilaisista lähes kaikki tunnistivat ilmiön mutta lähes puolet koki mahdollisuutensa puuttua vieraannuttamiseen vähintään huonoiksi. Tilanne ei siis ole raskas pelkästään vieraannuttamisen uhrille ja lapselle vaan myös ammattilaisille, jotka perheiden tilanteita yrittävät työksensä ratkoa.

Kaikissa tapauksissa vieraannuttaminen ei ole edes tietoista toimintaa, mistä syystä tietoisuutta vieraannuttamisesta pitää myös lisätä, ja vieraannuttamisen kriminalisointi sitä varmasti osaltaan tekisi. On lapsen etu ja oikeus, että erotilanteessa hän pystyy säilyttämään suhteensa kumpaankin vanhempansa. Valitettavasti riitaisissa eroissa tämä tuntuu unohtuvan.

Arvoisa puhemies! En malta olla tässä yhteydessä mainitsematta, että yhteiskunnassamme on edelleen monia tilanteita, joissa lapsen äitiin ja isään ei aina suhtauduta tasavertaisesti. Meillä on kenties maailman parhaat palvelut lapsille ja perheille mutta parannettavaakin on. Esimerkiksi isän sivuuttaminen neuvolassa tai synnytysvalmennuksessa luo jo tilanteen, jossa isää ei pidetä tasavertaisena vanhempana. Silloin ei tarvitse ihmetellä, jos äidit huolehtivat yksin lapsen neuvola- tai päivähoidon liittyvistä asioista.

Toinen karu esimerkki on se, että ainakin vielä taannoin jopa Kelan järjestelmät olettivat, että äiti pitää automaattisesti kaikki vanhempainvapaat. Vaikka suurimmaksi osaksi näin onkin ja on perheiden oikeus itse päättää vapaiden käyttämisestä, ei järjestelmän saati työntekijän pitäisi sellaista olettaa. Eikä missään nimessä työntekijän tehtävänä ole ihmetellä, mikäli äidin sijaan vanhempainvapaata käyttääkin vain lapsen isä. Tätäkin olen kuullut tapahtuneen useasti.

Olisi tärkeää, että lapsen vanhempiin suhtaudutaan tasavertaisesti ja kummankin vanhemman merkitystä lapselle korostettaisiin eri yhteyksissä. Ehkä sekin osaltaan vähentäisi vieraannuttamista, ainakin niissä tapauksissa, joissa sitä tehdään tahattomasti.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitoksia. — Edustaja Laakso.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2022 vp

18.30 Sheikki Laakso ps: Arvoisa puhemies! Tämä on taas hyvä esimerkki näistä ongelmista, joita edustaja Koponen jatkuvasti tuo esiin. Tämä on todellakin sellainen tilanne, että lapsella on oikeasti oikeus molempiin vanhempiin sekä isovanhempiin. Vieraannuttaminen ja etenkin sellainen, että sitä tehdään tahallaan, on asia, mistä oikeasti olisi päästävä eroon, koska tilanne on se, että siinä saadaan niin paljon tehtyä haittaa jopa ihmisten henkiselälle hyvinvoinnille. Tämä on yhdellä muotoa myös aika iso tasa-arvokysymys, koska selkeästi kuitenkin usein mies on se, joka on sitten häviävänä osapuolena tässä.

On äärettömän hyvä, että edustaja Koponen on tähän asiaan tarttunut. Itsellenikin oli vähän aikomusta samanmuotoista tehdä tuossa, mutta sitten huomasinkin, että tuli allekirjoitettavaksi Koposelta tällainen loistava lakialoite, niin lähdin siihen mukaan, ja kiittelen edustaja Koposta tästä.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin, kiitos. — Ja edustaja Mäenpää.

18.31 Juha Mäenpää ps: Arvoisa puhemies! Meillä on käsittelyssä edustaja Koposen tekemä lastensuojelulain 36 §:n muuttaminen, ja tarkoituksena on vähentää vieraannuttamista, mitä yhteiskunnassa tapahtuu avioerotilanteissa. Jos avioero on riitainen, niin näistä hyvin usein seuraa myös huoltoriitoja. Usein toisen vanhemman, yleensä isän, asema heikkenee. Mistä tämä johtuu? Vakavista riidoista vanhempien kesken, omaisuuden jakamisesta, mahdollisesti kostetaan lapsilla, käytetään lapsia hyväksi koston välineenä, aletaan vaikeuttamaan sovittuja tapaamisia, ei pidetä sovituista kiinni, estetään esimerkiksi syntymäpäiville tai rippijuhliin osallistuminen.

Koponen puhui avohuollosta ja yhteisvanhemmuuden tilanearvioinnista, ja se olisi varmaan tämmöisessä tilanteessa semmoinen ratkaisu, mitä pitäisi lähteä sosiaalitoimen tai jonkun muun ulkopuolisen edistämään, etteivät lapset vieraannu toisesta vanhemmastaan. Meidän pitäisi aina ajatella sitä lasten etua, joka saattaa omilta vanhemmilta avioeron jälkeen unohtua. Jos vieraannuttaminen olisi sanktioitu, niin se olisi tämmöinen pelote, joka mielestäni auttaisi vanhempia löytämään sovun. Tästä on tosi ikäviä esimerkkejä: saattaa olla niin, että äiti vaihtaa paikkakuntaa, vaikka hänellä olisi kaikki asiat hyvin omassa kotikunnassa. Mahdollisesti isä ja äiti asuvat lähekkäin, lapsi voi ehkä kulkea molempien luona, mutta jos halutaan kostaa, niin sitten toinen vanhemmista vaihtaa paikkakuntaa ilman mitään sen kummempaa perustetta, ottaa vain hatkat ja saattaa mennä hyvin kauas. Sieltä lasten hakeminen tai lapsen hakeminen ja kuljettaminen aina vain hankaloituu.

Vähän voisi ehkä vielä laajentaa tätä vieraannuttamisen käsitettä. Olen paljon puhunut lastensuojelusta, ja mielestäni tämmöinen vieraannuttamisen ilmiö saattaa olla myös sellaisessa tilanteessa, jossa jostakin syystä lapset on otettu huostaan ja sijoitettu muualle. Vieraannuttamista voi tapahtua myös sillä tavalla, että tämä perhe, johon lapset on sijoitettu, alkaa puhumaan lasten omista vanhemmista tai toisesta heistä ikäviä asioita ja pyrkii saamaan nämä lapset omalle puolelleen ja haluaa pitää lapset ja alkaa siellä keskustelemaan lasten kanssa. Tiedän tapauksen, jossa tämmöinen sijaisvanhempiperhe on ikään kuin alkanut omimaan lapsia ja sanonut: ”Aivan kuin olisin synnyttänyt teidät, eihän äiti ole hyvä, äiti vakoilee teitä”. Elikkä tätä vieraannuttamista voi tapahtua myös lastensuojelussa huostaanotettujen lasten ympärillä.

Nämä ovat tärkeitä asioita, mitä Koponen on tehnyt, ja kannatan lakiesitystä ja toivon, että tämä etenisi vielä tämän hallituksen aikana. Tämä on tosi tärkeä asia, ja vieraannuttamisesta on meidän yhteiskunnassa päästävä eroon. — Kiitoksia.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 152/2022 vp

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.